

LİTERATÜRDEKİ ÖTENAZİ KONULU YAYINLARIN FARKLI YÖNLERDEN İNCELENMESİ

*Examination from Different Aspects of Publications on Euthanasia in the
Literature*

Haydar Hoşgör

(Öğr. Gör. Dr.), Uşak Üniversitesi, Uşak, Türkiye e-mail: haydar.hosgor@usak.edu.tr

 ORCID 0000-0002-1174-1184

1. Giriş

Tıbbi bilgi ve tıp teknolojisindeki hızlı gelişmelere paralel olarak ölümlerin doğası değişim göstermiştir. Türkiye de dâhil olmak üzere dünya genelindeki pek çok ülkede, bireylerin doğumda beklenen yaşam süreleri artış göstermiştir. Dünyadaki şu anki gelişmiş teknikler yardımıyla, terminal dönemdeki hastaların dahi yaşam süreleri uzatılabilmekteyken, diğer yandan uzayan bu ömür süreleri bireylerin daha fazla ağrı, acı ve ızdırap çekmesine neden olabilmektedir. Buradan hareketle, insan yaşamındaki tüm bu hızlı değişiklikler ötenazi konusunu gündeme getirmiştir (Bulut, 2018: 277).

Ötenazi; çektiği acıların yaşadığı müddetçe devam edeceği bilinen ve kesin olarak eski sağlığına kavuşamayacağı konusunda net bir görüş birliğine varılan hastaların, yaşamlarının bilinçli bir şekilde ve özgür iradeleri ile hekimler tarafından acı çektirilmeden sonlandırılması olarak tanımlanabilmektedir (Beder vd., 2010: 92). Tıp çevrelerinde ötenazi terimi, durumu kritik hastalar için kolay, rahat ve barışçıl bir ölüm yöntemini tanımlamak amacıyla sıklıkla kullanılmaktadır (Boz vd., 2017: 286).

İyi ölüm anlamına gelen ötenazinin, pasif ve aktif olmak üzere iki türü vardır. Pasif ötenazide hasta tedavi edilemiyorsa, aktif hiçbir şey yapılmaz (örneğin kalbi duran hasta için resüsitasyon yapılmaması gibi). Bu tür ötenazi, birçok ülkede normal yasal klinik uygulamanın bir parçası olarak kabul edilmektedir (Goodman, 1996). Aktif ötenazi ise; hastanın bir hekimden, kendi ölümüne yol açan öldürücü bir maddenin alınmasını ifade etmektedir (Kumaş vd., 2007: 637). Aktif ötenazide ölümü sağlayacak tıbbi yöntemler kişiye doğrudan uygulanmaktadır. Özetle, aktif ötenazide hareket (fiil), pasif ötenazide ise hareketsizlik (terk) ölüme temel dayanak

teşkil etmektedir (Kutlu vd., 2018: 244). Pasif ve aktif ötenaziye ek olarak mevcut yazında yer alan bir diğer ötenazi türü ise gönüllü ve gönüllü olmayan ötenazidir. Bu bağlamda gönüllü ötenazi; dayanılamayacak derecede acı çeken bilinci açık bir hastanın kendi ölümünü istemesiyken; gönüllü olmayan ötenazi ise bilinci kapalı olan bir hastanın hayatının sona erdirilmesi kararının hekimler veya aile üyeleri tarafından verilmesidir (Şimşek ve Özata, 2020: 90).

Ötenazi; kültürel, dini ve sosyal açıdan hassas ve zorlu bir konudur. Ötenazi kavramı ilk olarak Hollanda, Belçika, Lüksemburg gibi batı ülkelerinde gelişmiş ve yasal bir zemine taşınmıştır. Fakat Asya, Orta Doğu, Güney Amerika ve Afrika gibi dünyanın diğer bölgelerinde ise Avrupa'ya kıyasla ötenaziye ilişkin daha kısıtlı veri ve uygulama söz konusudur (Baykara vd., 2020: 2). Türkiye'de de yasal bir zemini olmayan ötenazi, Sağlık Bakanlığı'nın 1998 yılında yayımladığı Hasta Hakları Yönetmeliği'nin 13. maddesinde açıkça belirtilmektedir. Dolayısıyla Türk ceza kanununda ötenazi, kasten adam öldürme ya da yardımla intihar eylemi bağlamında değerlendirilmektedir (Kara ve Günay, 2017: 78).

Varoluşa yönelik en büyük tehditlerden biri, bir insanın ölmek zorunda olduğu gerçeğidir. Bu fenomen, özellikle neredeyse her gün ölümle yüzleşmek durumunda kalan sağlık çalışanlarını ve bu durumun ana öznesi durumunda olan hastaları psikolojik olarak olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Ay ve Öz, 2019: 1443). Bir diğer yandan bireylerin özgür iradeleri ile ötenazi talep etmeleri veya hekimleri tarafından hastalara ötenazi uygulanması kararının verilmesi kolay bir karar süreci değildir. Zira, bireylerin ötenazi hakkındaki düşünce ve tutumları üzerinde etkili olan pek çok faktörün söz konusu olduğu bilinmektedir.

Guitierrez-Castillo vd. (2020) tarafından tıp fakültesi öğrencilerinin ötenaziye karşı görüşlerini incelemek amacıyla yapılan bir çalışmada; dini ve kişisel inanışlar, istismar/suiistimal riski, yaşamı korumada hekimin rolü gibi unsurların ötenazi karşıtlığında en yaygın nedenlerden olduğu saptanmıştır. Diğer yandan yaş, önceki akademik deneyim, aile geliri ve ikamet edilen yer gibi faktörlerin ise ötenazi karşıtlığında anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ortaya konulmuştur. Ayrıca maneviyat durumu, laik ahlak değerleri, hastaların istismar riski, hekimler için uygun olmayan roller, istikrar ve rasyonellikle ilgili endişeler, cinsiyet ve yasal sorumluluklar (Wilson vd., 2000; Cayetano-Penman vd., 2020) gibi unsurların da ötenazi karşıtlığında önemli olduğu ifade edilmektedir.

2. Yöntem

Çalışmanın amacı ve önemi: Bu çalışmanın temel amacı, ötenazi konusuyla ilgili olarak ulusal literatürde yer alan yayınların hem içerik (ötenaziye karşı olma nedenleri, çalışmada yer alan katılımcıların hangi örneklem gruplarından oluştuğu, mesleki dağılımları, eğitim gördükleri

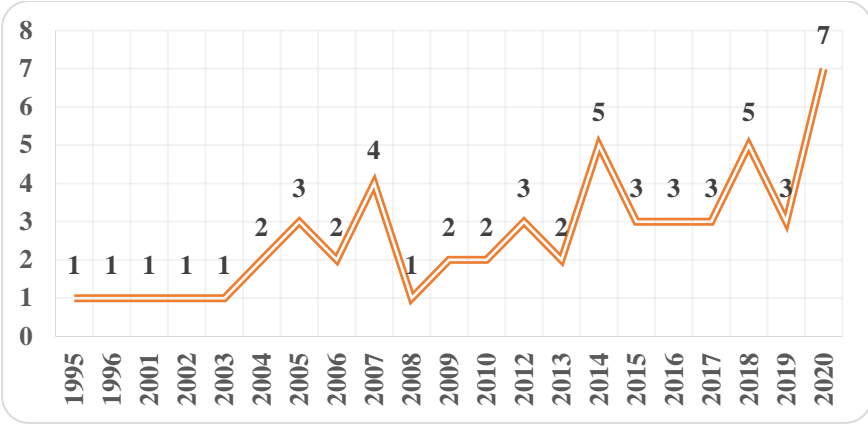
bölümler gibi) hem de yayına ilişkin özellikler (yıllar itibariyle yayın sayıları, yayın türleri, dilleri, makalelerin yayınlandığı dergilerin indeks bilgileri gibi) açısından incelenmesidir. Ulusal ve uluslararası yazın tarandığında, bireylerin ötenaziye bakış açılarını ve tutumlarını inceleyen çok sayıda ampirik çalışmanın olduğu görülmeye rağmen, konu hakkındaki çalışmaları nitel bir desenle bir araya getiren herhangi bir çalışmaya rastlanmamış olması, bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın kapsamı ve yöntemi: Çalışma kapsamında konuyla ilgili ulusal yazında yer alan makale ve tez türündeki yayınlar ele alınmıştır. Ötenazi (euthanasia), ötenazi tutumu (attitude of euthanasia), hekimlerin tutumları (attitudes of physicians), hemşirelerin tutumları (attitudes of nurses), ölüm (death), ölümcül hasta (dying patient), yaşam sonu bakımı (end of life care) gibi anahtar kelimelerin Türkçe ve İngilizce kombinasyonları yazılarak tarama işlemi yapılmıştır. 4-15 Aralık 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilen tarama sonucunda 9'u tez, 46'sı makale olmak üzere toplam 55 adet yayın, çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışmaların değerlendirilmesinde içerik analizinden faydalanılmıştır. Nitel araştırma türlerinden olan içerik analizi, bir metindeki değişkenleri ölçmek amacıyla sistematik, tarafsız ve sayısal olarak gerçekleştirilen bir çözümleme sürecidir (Bayram ve Yaylı, 2009).

Verilerin analizi: Çalışma kapsamındaki veriler; ötenazi konusundaki yayınların yıllar itibariyle dağılımı, ötenaziyle ilgili yayınlardaki katılımcı gruplarının dağılımı, ötenaziyle ilgili yayınlardaki sağlık personelinin mesleki dağılımları, ötenaziyle ilgili yayınlardaki öğrencilerin bölümlerinin dağılımları, katılımcıların ötenaziye karşı olma oranlarının dağılımları, ötenazi konusundaki yayınların tür, dizin ve dil dağılımları açısından analiz edilmiştir. Bu bağlamda verilerin analizinde betimsel istatistiklerden yalnızca frekans ve yüzde kullanılmıştır. İlgili grafiklerin elde edilmesinde Microsoft Ofis Excel 2016 paket programından yararlanılmıştır.

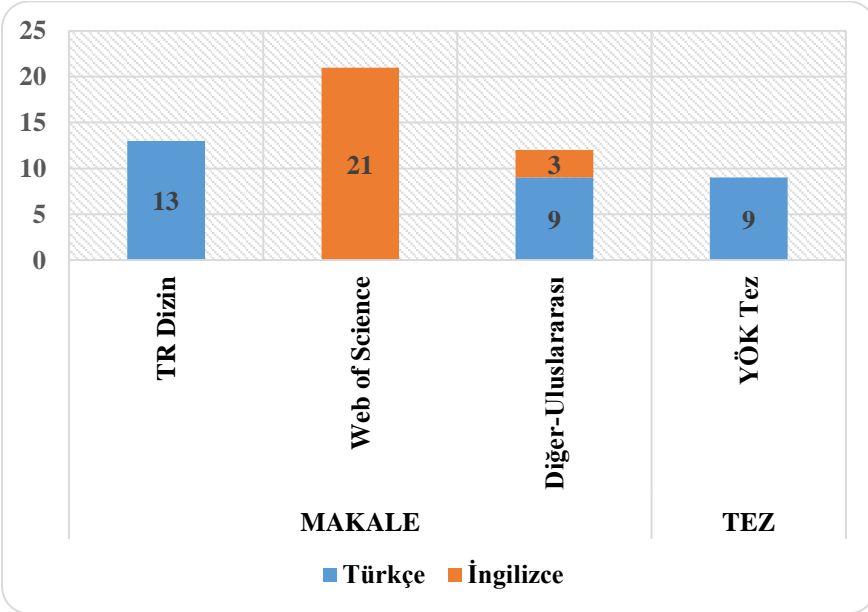
Çalışmanın sınırlılıkları ve etik onam: Çalışmanın en önemli sınırlılığını, yalnızca Türkiye örnekleminde gerçekleştirilmiş olan ulusal çalışmaların araştırma kapsamına dâhil edilmesi oluşturmaktadır. Çalışmanın ikincil veriler üzerinden yürütülmesi dolayısıyla etik kurul onayı söz konusu değildir.

3. Bulgular

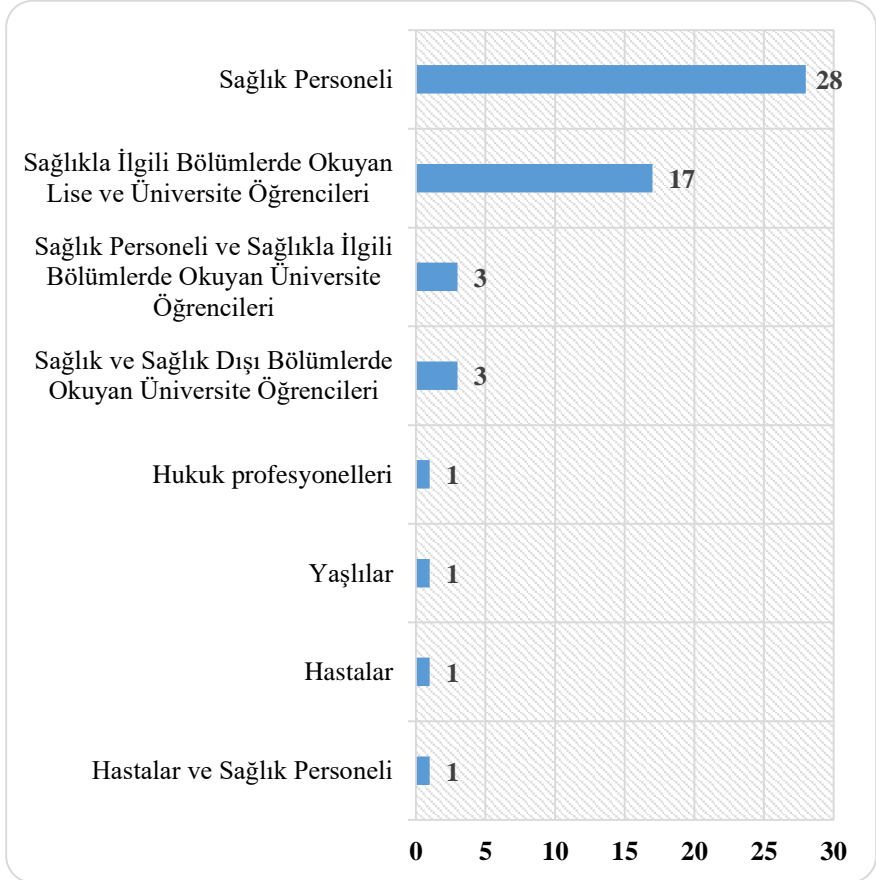
Şekil 1. Ötenazi Yayınlarının Yıllar İtibariyle Dağılımı (n: 55)

Konuyla ilgili ilk yayının 1995 (n: 1) yılında yapıldığı ve genel olarak 2003 ve 2008 yıllarından sonra ilgili konu hakkında yapılan araştırma sayısının artış gösterdiği saptanmıştır. En fazla araştırmanın 2020 (n: 7) yılında gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Bir diğer ifadeyle, bireylerin ötenazi hakkındaki tutumları konusunda yapılmış olan çalışmaların %12,7'si 2020 yılında yayımlanmıştır (Şekil 1).

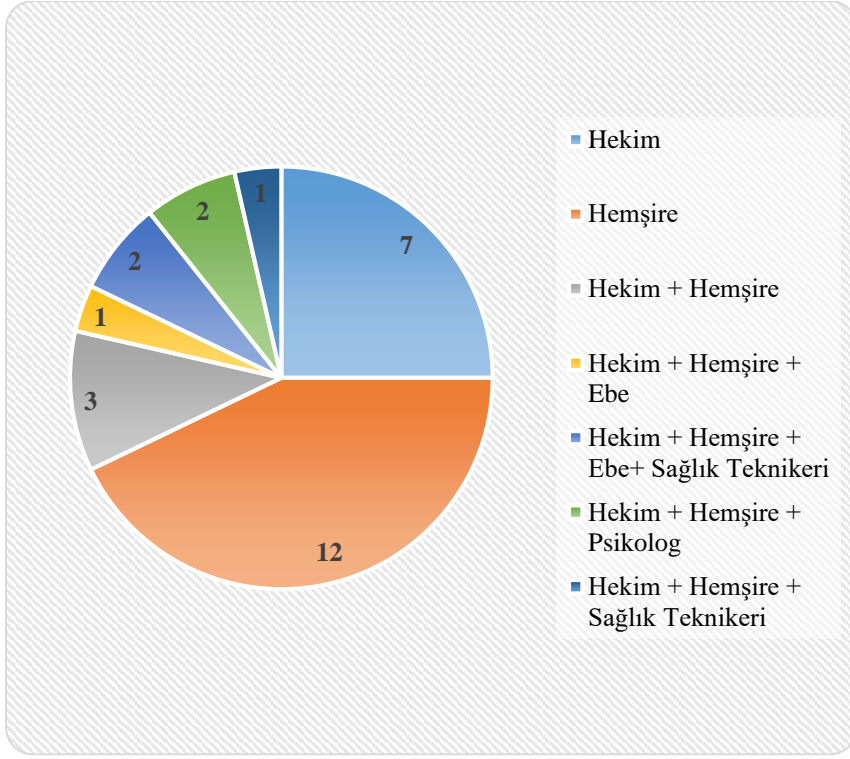
Şekil 2: Ötenazi Konulu Yayınların Tür, Dizin ve Dil Dağılımları (n: 55)

Ötenazi konusundaki yayınların 46'sının makalelerden, 9'unun tezlerden oluştuğu; makalelerin 21'inin Web of Science'da tarandığı ve İngilizce olduğu, 13'ünün TR dizinde tarandığı ve Türkçe olduğu, uluslararası indekslerde taranan 12 makalenin 9'unun Türkçe, 3'ünün İngilizce olduğu tespit edilmiştir. Tezlerin tamamının ise Türkçe dilinde yazıldığı belirlenmiştir (Şekil 2).

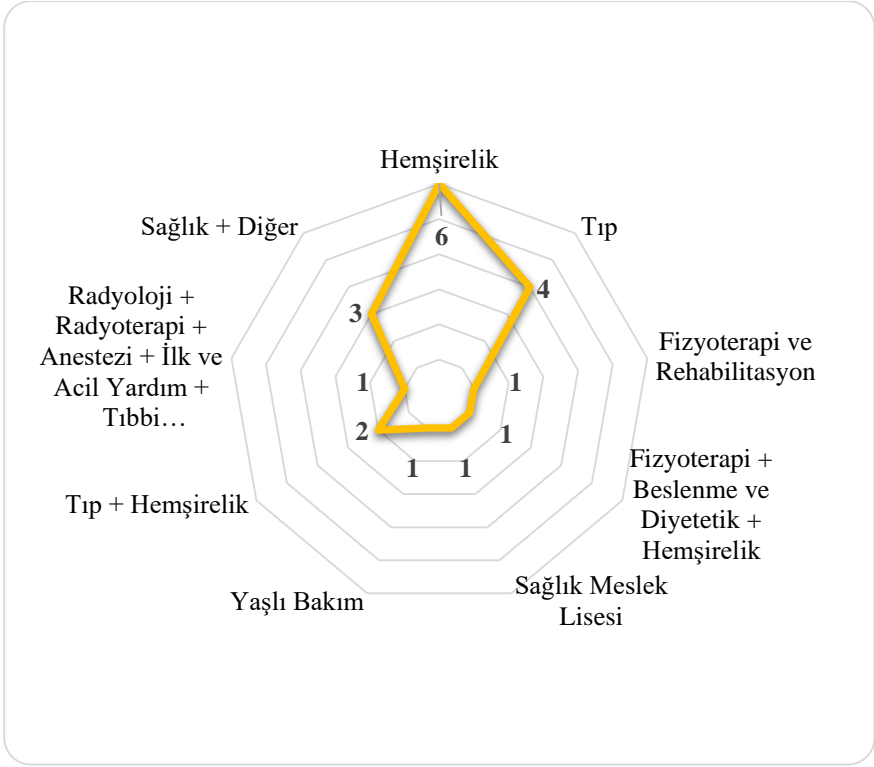
Şekil 3. Ötenazi Yayınlarındaki Katılımcı Gruplarının Dağılımı (n: 55)

Ötenazi hakkındaki tutumları ele alan çalışmaların katılımcıları incelendiğinde; %50,9'unun sağlık personelinden (n: 28), %30,9'unun sağlıkla ilgili bölümlerde okuyan öğrencilerden (n: 17), %5,5'inin sağlık personeli ve sağlıkla ilgili bölümlerde okuyan öğrencilerden (n: 3), %5,5'inin sağlıkla ilgili olan ve olmayan bölümlerde okuyan öğrencilerden (n: 3), %1,8'inin hukuk profesyonellerinden (n: 1), yaşlılardan (n: 1), hastalardan (n: 1), hastalar ve sağlık personelinden (n: 1) oluştuğu tespit edilmiştir (Şekil 3).

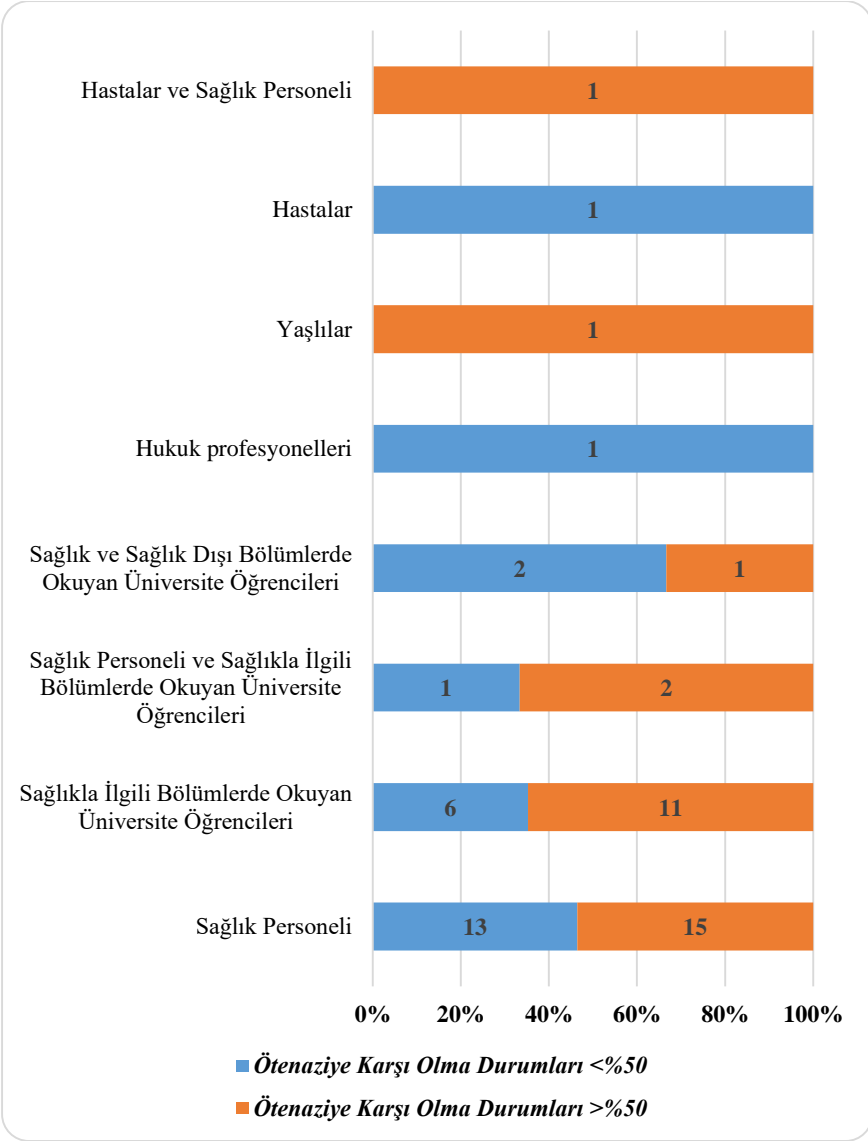
Şekil 4. Ötenazi Yayınlarındaki Sağlık Personelinin Mesleki Unvanlarına Göre Dağılımları (n: 28)

Ötenazi hakkındaki tutumları ele alan çalışmaların sağlık personeli katılımcılardan oluşan kısmı incelendiğinde; %42,9'unun hemşirelerden (n: 12), %25,0'mının hekimlerden (n: 7), %10,7'sinin hekim ve hemşirelerden (n: 3), %7,1'inin hekimlerden, hemşirelerden, ebelerden ve sağlık teknikerlerinden (n: 2), hekimlerden, hemşirelerden ve psikologlardan (n: 2), %3,6'sının hekimlerden, hemşirelerden ve ebelerden (n: 1), hekimlerden, hemşirelerden ve sağlık teknikerlerinden oluştuğu görülmektedir (Şekil 4).

Şekil 5. Ötenazi Yayınlarındaki Öğrencilerin Bölümleri İtibariyle Dağılımları (n: 20)

Ötenazi konusundaki yayınlarda yer alan öğrenci katılımcıların bölümleri incelendiğinde; %30,0'mın hemşirelik (n: 6), %20,0'mın tıp (n: 4), %15,0'mın sağlıkla ilgili olan ve olmayan (n: 3), %10'unun tıp ve hemşirelik (n: 2), %5'inin sağlık meslek lisesi (n: 1), %5'inin fizyoterapi ve rehabilitasyon (n: 1), %5'inin fizyoterapi, beslenme ve diyetetik, hemşirelik (n: 1), radyoloji, radyoterapi, ilk ve acil yardım, anestezi, tıbbi laboratuvar teknikleri (n: 1) ve yaşlı bakım (n: 1) bölümlerinden oluştuğu görülmektedir (Şekil 5).

Şekil 6. Ötənazi Yayınlarındaki Katılımcıların, Ötənaziye Karşı Olma Oranlarının Dağılımları (n: 55)

Katılımcıların ötənaziye karşı olma yüzdeleri incelendiğinde; sağlık personelinin (n: 15), sağlıkla ilgili bölümlerde okuyan üniversite öğrencilerinin (n: 11), sağlık personeli ve sağlıkla ilgili bölümlerde okuyan üniversite öğrencilerinin (n: 2), yaşlıların (n: 1), hastalar ve sağlık personelinin (n: 1) yarıdan fazlasının (>50) ötənaziye karşı oldukları görülmektedir (Şekil 6).

Şekil 7. Ötenazi Konulu Yayınlarda Yer Alan Ötenaziye Karşı Olma Nedenlerinin Dağılımları (n: 34)

Çalışma kapsamına dâhil edilen 55 çalışmadan 34'ünde (%61,8), katılımcıların ötenaziye karşı olma nedenlerine ilişkin ifadelerin yer aldığı saptanmıştır. Bu ifadeler, her bir makalede yer alma sıklıklarına göre en fazladan en aza sıralanmıştır. Katılımcılar tarafından en fazla atıfta bulunulan ötenaziye karşı olma nedenlerinden ilk beşinin sırayla; dini açıdan uygun olmadığı düşüncesi (n: 33), yasal olmaması (n: 23), tıpta yeni gelişmelerin olabilmesi (n: 16), vicdanen rahatsızlığa neden olabilmesi (n: 13) ve tıbbın/hekimin ana görevinin, hastaları yaşatmak olduğu görüşüdür (Şekil 7).

4. Sonuç

Ulusal yazında yer alan ötenazi konulu yayınların içerik analizi yöntemi kullanılarak farklı yönlerden incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada, araştırma kapsamına dâhil edilen 55 adet çalışma biçim ve içerik olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma sonuçlarına göre, konuyla ilgili en fazla yayının sırayla 2020, 2018, 2014 ve 2007 yıllarında verildiği ortaya konulmuş olup, ilk ulusal yayının yayımlandığı 1995 yılından günümüze kadar, ötenazi konusuna farklı açılardan yaklaşan çalışma sayısında artış yaşandığı belirlenmiştir. Bu sonuçlara erişilmesinde, dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'nin de giderek yaşlanan bir ülke konumunda olmasının etkilerinden söz etmek olasıdır. Buradan hareketle, hem ötenazi konusunun ülkelerin gündeminde daha fazla yer edindiği, hem de konuyla ilgili yürütülen bilimsel araştırma sayısında artış yaşandığı ileri sürülebilir.

Çalışmada ele alınan yayınların büyük bir çoğunluğunun makalelerden, nispeten daha azının ise tezlerden oluştuğu, makalelerin yarısından fazlasının İngilizce dilinde yazıldığı ve yarıya yakınının ise Web of Science kapsamında taranan uluslararası indeksli dergilerde yayımlandığı sonucuna varılmıştır. Türkiye'de ötenazi konusunu sağlık ve sağlık dışı farklı meslek mensuplarının perspektiflerinden inceleyen çalışmaların yüksek etki faktörlü dergilerde yayımlanmasının, Türkiye merkezli bu türden çalışmaların dünya genelinde görünürlüğünün artmasında önemli bir husus olduğu belirtilebilir.

Bireylerin ötenaziye karşı tutumlarını inceleyen bu çalışmaların, hangi katılımcı gruplarından oluştuğu irdelendiğinde; ilk sırada sağlık çalışanlarının, ikinci sırada ise sağlıkla ilgili bölümlerde eğitim gören lise ve üniversite öğrencilerinin yer aldığı sonucuna varılmıştır. Bu türden bir sonuca erişilmesinin kökeninde, konunun doğrudan doğruya insan hayatı ve sağlığı ile ilgili olmasının yattığı düşünülebilir.

Ötenaziye karşı tutumlar konusundaki yayınlarda yer alan sağlık çalışanlarının en büyük kısmının sırayla hemşirelerden ve hekimlerden meydana geldiği sonucuna erişilmiştir. Bu sonuçlara paralel olarak, ilgili yayınlarda katılımcı olarak yer alan öğrencilerin en büyük bölümünün sırayla hemşirelik ve tıp alanlarında eğitim aldıkları ortaya konulmuştur. Bu durum, ötenazi hakkındaki tutum ve davranışları en fazla merak edilen sağlık meslek mensupları ile geleceğin sağlık personeli adaylarının hemşireler ve hekimler olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Bireylerin ötenazi hakkındaki düşünce ve tutumlarına dair yayınlarda, sağlık meslek mensupları ile sağlıkla ilgili bölümlerde okuyan öğrencilerden oluşan örneklem gruplarının %50'den fazlasının ötenazi uygulamasına karşı olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer yandan hastalar ile hukuk profesyonellerinden oluşan örneklem grubunun ise %50'den daha azının ötenazi uygulamasına karşı olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca çalışma kapsamında, ötenazi uygulamasına karşı olumsuzluk teşkil eden 23 farklı nedeninin mevcut olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Katılımcıların, ötenazi uygulamasına karşı çıkmalarında en önemli faktörün dini inançlarla ilgili olduğu, ikinci en önemli unsurun ise yasal nedenlerden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

Kaynaklar

- A. Yalçıntürk, A., & Batmaz, M. (2018). Sağlık profesyonellerinin ötanazi hakkındaki düşünceleri. *Hemşirelik Bilimi Dergisi*, 1(2), 23-28.
- Akbayram, H. T. (2020). Medical faculty students' views on euthanasia: does it change with medical education? *Anatolian Journal of Psychiatry*. doi: 10.5455/apd.126615
- Arslan, H. (2019). *Sağlık çalışanlarının ötanaziye bakışı (doktor, hemşire ve sağlık teknikerleri)*. İstanbul Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Aslan, U. B., & Cavlak, U. (2007). Attitudes towards euthanasia among university students: a sample based on Turkish population. *Journal of Medical Sciences (Pakistan)*, 7(3), 396-401.
- Ay, M. A., & Öz, F. (2019). Nurses attitudes towards death, dying patients and euthanasia: A descriptive study. *Nursing Ethics*, 26(5), 1442-1457.
- Azizoğlu, M. (2014). Hekimlerin ötanazi hakkındaki görüşleri. *Cerrahpaşa Öğrenci Bilimsel Dergisi*, 6(7).
- B. Kara, B. (2015). *Orta anadolu bölgesinin çeşitli illerinde görev yapan yoğun bakım hemşirelerinin ötanaziye ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Baykara, N., Utku, T., Alparslan, V., Arslantaş, M. K., & Ersoy, N. (2020). Factors affecting the attitudes and opinions of ICU physicians regarding end-of-life decisions for their patients and themselves: A survey study from Turkey. *PloS one*, 15(5), 1-19.
- Bayram, M., & Yaylı, A. (2009). Otel web sitelerinin içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(27), 347-379.
- Beder, A., Pınar, G., Aydoğmuş, G., Can, M., Eren, H., İşler, N., ... & Birli, M. (2010). The opinions of nurses and physicians related to euthanasia. *Journal of Clinical & Experimental Investigations*, 1(2), 91-98.
- Bilgen, H., Topuzoğlu, A., Kuşçu, K., Altuncu, E., & Özek, E. (2009). End-of-life decisions in the newborn period: attitudes and practices of doctors and nurses. *The Turkish journal of pediatrics*, 51(3), 248.
- Boz, B., Acar, K., Ergin, A., Kurtulus, A., Ergin, N., & Oguzhanoglu, N. (2007). Effect of locus of control on acceptability of euthanasia

- among medical students and residents in Denizli, Turkey. *Journal of palliative care*, 23(4), 286-290.
- Bulut, A. (2017). The opinions about euthanasia among students in elderly care department of vocational school of health services at Bingöl University. *Medicine Science International Medical Journal*, 7(2), 277-82.
- Can, R., Tambağ, H., Öztürk, M., Kaykunoğlu, M., Erenoğlu, R., & Gümüšoğlu, F. (2020). Yoğun bakım hemşirelerinin ötanazi, ölüm ve ölümcül hastaya karşı tutumları. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 10(2), 190-200.
- Cavlak, U., Aslan, U. B., Gurso, S., Yağcı, N., & Yeldan, İ. (2007). Attitudes of physiotherapists and physiotherapy students toward euthanasia: a comparative study. *Advances in therapy*, 24(1), 135-145.
- Cayetano-Penman, J., Malik, G., & Whittall, D. (2020). Nurses' perceptions and attitudes about euthanasia: a scoping review. *Journal of Holistic Nursing*, 1-19.
- Çelik, S., Kalkan, M., Gündoğdu, A., & Topal, H. (2012). Yoğun bakım hemşirelerinin ötanazi hakkındaki düşünceleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 5(3), 101-109.
- Çetinkaya, F., & Karabulut, N. (2016). Hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin ötanazi hakkında görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 3(2), 28-39.
- Demir, G., Biçer, S., & Ünsal, A. (2016). Hemşirelik öğrencilerinin ötanaziye ilişkin düşünceleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-11.
- Ekmekci, P. E., Süner, A., Ünsal, D., Atasoy, A., Sezer, O. A., & Yüksel, O. (2018). Turkish medical students' perspectives on pediatric euthanasia. *Medicine and Law*, 37(3), 399-416.
- Ekşi, Z. (2016). *Bir üniversite hastanesinde çalışan yoğun bakım hemşirelerinin ötanazi hakkındaki görüşleri*. Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Engin, E., Uğuryol, M., Aydın, A., & Selvi, F. R. (2017). Tıp ve hemşirelik fakültesi öğrencilerinin ötanaziye karşı tutumları. *Journal of International Social Research*, 10(52), 654-660.
- Erden, F. G. (2015). *Yoğun bakım ünitesinde çalışmış ve çalışan sağlık personelinin terminal dönemdeki hastalarda ötanazi hakkındaki*

düşünceleri. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.

- G. Dörtyol, B., & Türkay, M. (2019). Sağlık kurumlarına başvuran hastaların ötanaziye bakış açıları. *Akdeniz Tıp Dergisi*, 5(1), 143-149.
- Gard, G., Cavlak, U., Sundén, B. T., & Özdiñçler, A. R. (2005). Life-views and ethical viewpoints among physiotherapy students in Sweden and Turkey–A comparative study. *Advances in Physiotherapy*, 7(1), 20-31.
- Goodman, M. L. (1996). Is there a place for euthanasia in palliative care?. *International Journal of Palliative Nursing*, 2(3), 163-167.
- Gutierrez-Castillo, A., Gutierrez-Castillo, J., Guadarrama-Conzuelo, F., Jimenez-Ruiz, A., & Ruiz-Sandoval, J. L. (2020). Euthanasia and physician-assisted suicide: a systematic review of medical students' attitudes in the last 10 years. *Journal of Medical Ethics and History of Medicine*, 13(22), 1-13.
- Gül, Ş., Bağcivan, G., & Aksu, M. (2020). Nurses' Opinions on Do-Not-Resuscitate Orders. *OMEGA-Journal of Death and Dying*, 1-13.
- Gülmez, Ö. (2015). *Türkiye'deki hukuk profesyonellerinin ötanaziye bakış açısı*. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıpta Uzmanlık Tezi.
- Gündüz, T., Öner, S., & Çınar, T. (1996). Hekimler Euthanasiayı Savunuyorlar mı. *The Bulletin of Legal Medicine*, 1(2), 82-88.
- Hancı, V., Yurtlu, S., Ayoğlu, F., Yavuzalp, O., & Turan, I. Ö. (2012). Zonguldak karaelmas üniversitesi tıp fakültesi öğrencilerinin ötanaziye bakışı. *Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi*, 52(2), 88-93.
- Işıkhana, H. (2002). *Kanser hastalarıyla çalışan sağlık personelinin ötanaziye ilişkin düşüncelerinin değerlendirilmesi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Kara, B. B., & Günay, O. (2017). Euthanasia-related knowledge and attitudes of intensive care nurses working in five provinces in central anatolian region. *Journal of Medical and Surgical Intensive Care Medicine*, 8(3), 77-82.
- Kara, Y. (2017). Yaşlıların ötanazi hakkındaki görüşleri. *Aurum Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 17-32.
- Karaarslan, B., Uysal, C., Atan, Y., Tataroğlu, Z., Bozkurt, İ., Çelepkolu, T., ... & Gören, S. (2014). Hemşirelerin çalıştıkları bölümlere göre ötanazi hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi. *Dicle Tıp Dergisi*, 41(4), 700-706.

- Karadeniz, G., Yanikkerem, E., Pirinçci, E., Erdem, R., Esen, A., & Kitapçioğlu, G. (2008). Turkish health professional's attitude toward euthanasia. *Omega-Journal of Death and Dying*, 57(1), 93-112.
- Karahisar, F. (2006). *Ölümcül hasta, hemşire ve hekimlerin ölüm ve ötenaziye ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Karasu, F., Göllüce, A., & Güvenç, E. (2018). Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin ötenazi hakkındaki düşüncelerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 6(1), 63-76.
- Kaya, H., & Akçin, E. (2005). Hemşirelik öğrencilerinin ötenaziye ilişkin görüşleri. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History*, 13(2), 115-119.
- Koç, A. (2012). Nursing students' attitudes towards euthanasia: A study in Yozgat, Turkey. *International Journal of Caring Sciences*, 5(1), 66-73.
- Kök, N. A., Özkara, E., Dalgıç, M., & Şener, M. (2003). The opinions of physicians working at Erzurum about euthanasia. *Turkish Journal of Emergency Med*, 3(2), 41-46.
- Kumaş, G. (2005). *Adana ilindeki çeşitli hastanelerin yoğun bakım ünitelerinde çalışan hemşirelerin ötanazi hakkındaki düşünceleri*. Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Kumral, B., & Özdeş, T. (2015). Tekirdağ ilindeki hekimlerin ötenaziye yaklaşımlarının değerlendirilmesi. *International Journal of Basic and Clinical Medicine*, 1(3), 150-156.
- Kutlu, İ., Çavuşoğlu, O., & Uygun, K. K. (2018). Ötenazi algısı üzerine nitel bir araştırma. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 241-253.
- Mandıracıoğlu, A., & Özsoy, S. A. (1995). Ege üniversitesi tıp fakültesi ve hemşirelik yüksekokulu son sınıf öğrencilerinin ötenazi konusuna yaklaşımları. *Kriz Dergisi*, 3(1-2), 307-310.
- Mayda, A. S., Özkara, E., & Çorapçioğlu, F. (2005). Attitudes of oncologists toward euthanasia in Turkey. *Palliative & supportive care*, 3(3), 221-225.
- Oğuzöncül, A. F., Açıık, Y., Demir, E., Ozan, A. T., & Deveci, S. E. (2014). Evaluation of views of the university hospital nurses on euthanasia. *HealthMED*, 8(4), 493-500.

- Özcelik, H., Tekir, O., Samancıođlu, S., Fadilođlu, C., & Özkara, E. (2014). Nursing students' approaches toward euthanasia. *OMEGA-Journal of Death and Dying*, 69(1), 93-103.
- Özkara, E., Civaner, M., Ođlak, S., & Mayda, A. S. (2004). Euthanasia education for health professionals in Turkey: students change their opinions. *Nursing ethics*, 11(3), 290-297.
- Özkara, E., Hanci, H., Civaner, M., Yorulmaz, C., Karagöz, M., Mayda, A. S., ... & Kök, A. N. (2004). Turkey's physicians' attitudes toward euthanasia: a brief research report. *Omega-Journal of Death and Dying*, 49(2), 109-115.
- Özler, H. (2001). *Hemşirelerin ötenazi konusuna yaklaşımları ve osmangazi üniversitesi hastanesinden örnek bir çalışma*. Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Şimşek, T., & Özata, M. A. (2020). Sağlık meslek lisesi öğrencilerinin ötanaziye ilişkin bilgi, tutum ve davranışları. *Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(2), 89-98.
- Turla, A., Özkara, E., Özkanlı, Ç., & Alkan, N. (2007). Health professionals' attitude toward euthanasia: a cross-sectional study from Turkey. *Omega-Journal of Death and Dying*, 54(2), 135-145.
- U. Karaahmetođlu, G., & Kütahyalıođlu, N. S. (2019). Attitudes toward euthanasia among turkish university students. *OMEGA-Journal of Death and Dying*, 79(2), 174-190.
- Uysal, C., Karaaslan, B., Tanrıverdi, H., Çelepkolu, T., Korkmaz, M., Bulut, K., ... & Özkara, E. (2013). Hekimlerin ölümlerle karşılaşma sıklıklarına göre ötenazi hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi. *The Bulletin of Legal Medicine*, 18(3), 100-106.
- Wilson, K. G., Scott, J. F., Graham, I. D., Kozak, J. F., Chater, S., Viola, R. A., ... & Curran, D. (2000). Attitudes of terminally ill patients toward euthanasia and physician-assisted suicide. *Archives of Internal Medicine*, 160(16), 2454-2460.
- Yalçıntürk, A. (2014). *Sağlık profesyonellerinin ötanazi hakkındaki düşünceleri*. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Yıldırım, G., & Aksu, M. (2010). Tıp öğrencilerinin yaşamın son dönemi ile ilgili tutumları. *Cumhuriyet Medical Journal*, 32(2), 140-148.
- Yıldırım, J. G. (2020). Knowledge, opinions and behaviors of senior nursing students in Turkey regarding euthanasia and factors in islam affecting these. *Journal of religion and health*, 59(1), 399-415.